

La història d'un poble

per M. DOLORS SANTANDREU i SOLER

La tasca de Mn. Armengou com a estudiós de temes locals és molt extensa, a través d'opuscles, col·laboracions en revistes i publicacions de més volada, com ara les de caire històric, poc conegudes fora del nostre context.

Jo no vaig conèixer profundament Mn. Armengou. La visió que en tinc és confosa. El recordo com un capellà que els vespres passejava pel carrer Major envoltat d'una colla de persones, parlant entre elles, com en una tertúlia ambulant.

El fet que més tard em va sobtar va ser la seva mort. Feia temps que se sabia que Mn. Armengou estava molt malalt i la seva malaltia coincidia amb la del general Franco. Crec, fins i tot, que amb certa morbositat es feien càbales sobre qui moriria primer. Va ser el general Franco, però per pocs mesos. El dia 21 de gener de 1976 moria Mn. Armengou. Jo estava estudiant a Barcelona i recordo que a la residència i amb les companyes de taula, els detalls del seu enterrament varen ser tema de conversa durant alguns dies.

Més endavant vaig anar coneixent detalls del seu pensament i de la seva obra que em va anar interessant a mesura que hi descobria l'esforç i l'amor amb què estava feta. Aquest article intentarà ser una aproximació a l'obra històrica de Mn. Josep Armengou, obra per altra banda bastant desconeguda, principalment pels no berguedans.

L'obra històrica de Mn. Armengou

Sobta llegir les diverses opinions que sobre l'obra de l'autor que ens ocupa estan contingudes en el llibre *Mossèn Josep Armengou, avui*, que dintre la col·lecció Estudis del Berguedà fou publicat pel Centre d'Estudis Berguedans el 1986, en commemoració del desè aniversari de la mort del mossèn. Gairebé totes les persones enquestades poden parlar de la seva obra nacionalista, però són comptats amb els dits de la mà els que poden dir alguna cosa de la seva obra històrica al respondre la pregunta: "*—Quina opinió us mereixen els escrits de temàtica religiosa, social i històrica del mossèn?*" Majoritàriament els que poden respondre són berguedans la qual cosa ens indica que, a part de l'obra nacionalista, que és coneguda arreu de Catalunya i més enllà de les nostres fronteres, la restant obra del mossèn és gairebé desconeguda.

Quina és aquesta obra? La tasca com a escriptor de temes locals del mossèn és molt extensa i es concreta en opuscles i col·laboracions en revistes berguedanes (*Full Parroquial, Pa de Sant Antoni, Tagast*, publicacions del Museu, etc.) una col·laboració en la Gran Enciclopèdia Catalana en referència a la Història de Berga i en tres estudis de més volum i que ordenats cronològicament serien: *La Patum de Berga, El Santuari de la Mare de Déu de Queralt* i *L'escut de la ciutat de Berga*.

La Patum de Berga[1]

El 1968 Mn. Josep Armengou escriu la seva primera obra extensa de temàtica històrica. Es tracta de l'obra *La Patum de Berga*, que el 1971 ampliarà amb l'opuscle *Anotacions al llibre La Patum de Berga*. Aquestes dues obres es fusionaran en una sola el 1973 de la qual se'n farà una reedició el 1981.

L'autor, en aquesta obra recull documentació escrita, oral i de vivències sobre la festa de La Patum. L'autor comença amb un recull del que han dit diferents autors sobre la festa berguedana, des de Francesc Curet a Joan Amades o Pere Tuyet fins a fer la seva pròpia definició: "*La nostra Patum resulta una celebració tan especial que, d'antuvi, hom no sap ben bé per on agafar-la. No és una representació sacra, ni una dansa*

popular com tantes en tenen les diveres comarques catalanes, ni és exclusivament una festa de carrer bulliciosa i primitiva. Però, per altra banda, és tot això i encara més coses."[2]

Passa després a analitzar els orígens de la festa, orígens obscurs per la manca de documentació i que l'autor busca en escrits pretèrits (articles de diaris, Història de Berga de J. Vilardaga, etc.) fins arribar a la conclusió que La Patum té el seu origen en la processó de Corpus i que fets polítics motivaren el fet que alguns dels seus elements prenguessin un caire extraprocessional. Seguidament, traça una visió de La Patum a través dels temps, destacant-ne les diferents maneres de celebració que hi ha hagut, el desenvolupament de l'ordre de les comparses, etc., fins arribar a la celebració actual que l'autor analitza amb detall, evidenciant-ne tant el paper actiu de la gent que hi participa com el marcat caire de cerimonial i simbolismne que té.

Després d'estudiar el paper dels barris en la celebració, l'autor comença una minuciosa anàlisi dels entremesos que configuren La Patum. Un a un, Mn. Armengou explica tot el que se sap, i a vegades el que es pot intuir, de Turcs i Cavallets, Guites, Gegants, etc.

Acaba el llibre amb un epíleg en què l'autor es recrea en La Patum i la qualifica de *"festa de la unanimitat berguedana, escola i forja de berguedans, element integrador per excel·lència"*, etc.[3]

Cal destacar també les notes i l'apèndix amb partitures musicals dels ballets de La Patum.

J. VINYETS

Com diu aquesta vinyeta de l'Auca de la Patum: "Historiadors eminents, n'han buscat els fonaments." Ell en va ser un.

Com s'ha de valorar aquesta obra? De bon començament hem de dir que als berguedans ens costa judicar els temes que envolten La Patum. Això pot representar un handicap important a la nostra valoració.

Pensem que aquesta obra és un intent seriós de compilar les notícies que conservem sobre la nostra festa, notícies que són tractades amorosament per l'autor que les ordena, les interpreta i hi diu la seva fins a bastir una filosofia sobre La Patum, que actualment potser hem convertit en tòpic.

En conclusió hem de dir que es tracta d'una obra històrica, de tema difícil per la manca de documentació, on, alhora podem veure-hi també expressat d'una manresa clara i precisa, però també poètica, el sentiment d'un berguedà davant la festa que representa, almenys en una gran part, el passat de Berga.

ARXIU ARMENGOU

Fent Patum a la plaça, rere el Gegant Negre i mirant la Geganta.

ARXIU ARMENGOU

Entre dos patumaires, sota l'esguard dels Gegants Vells.

El Santuari de la Mare de Déu de Queralt[4]

Aquesta obra fou escrita per Mn. Armengou en col·laboració amb dos autors més, Jordi Riu Puigdomènec, encarregat de la part geogràfica, i Agustí Mariné, de la d'excursions. Mn. Armengou en va escriure l'aspecte històric i, segons indica el mateix autor,[5] Mn. Josep M. Ballarín va coaccionar-lo amigablement a escriure l'obra.

Capítol a capítol l'autor reuneix una extensa documentació sobre el Santuari de Queralt, des de l'etimologia del topònim fins a la celebració actual de la Gala. És un treball extens i condensat que fuig de les típiques guies excursionistes que a primera vista pot recordar.

És una obra plena de referències, dades i noms que evidencia una tasca ingent de consulta de bibliografia i de documentació que l'autor va localitzar en llocs diversos, des d'obres del segle XIX fins a notes inèdites de Mn. Bonaventura Ribera, passant per la documentació dels Srs. Manuel Sistach i Juli Cardona.

L'escut de la ciutat de Berga[6]

El 1972 es publica a la nostra ciutat la que seria la darrera obra històrica de Mn. Armengou, dedicada a estudiar l'heràldica berguedana. Està dividida en dues grans parts. La primera analitza l'estat de la qüestió i què n'han dit els autors berguedans, i la segona ens parla de les dades que sabem de l'escut de Berga i dels elements que l'integren, mitges llunes, barres, etc.

En el seu primer capítol, Mn. Armengou ens dóna la seva motivació i el seu objectiu a l'escriure aquesta obra: el 1929 i a la revista *Tagast*, Mn. Bonaventura Ribera i Ribó es queixava del fet que l'escut de Berga havia sofert tantes modificacions, fins al punt de convertir-se en un tema confós i encetava una enquesta per a conèixer el vertader escut de Berga. Contestar aquesta pregunta i fer-ho sense cap pretensió de dogmatitzar són la motivació i l'objectiu de l'autor.

Mn. Armengou comença el seu estu-

di fent un repàs als autors que han parlat en els seus escrits del tema que es qüestiona i pren com a primera referència un altre historiador berguedà pretèrit, el Sr. Jacint Vilardaga que sobretot en la seva *Història de Berga*[7] parla de l'escut de la ciutat. Aquesta referència a Vilardaga no es limita a la seva obra sinó que també s'amplia al fer una valoració de la seva persona com a berguedà i com a historiador. Segons Mn. Armengou ningú pot negar a Vilardaga el seu berguedanisme i li hem d'agrair l'esforç que va fer en pro de la historiografia local, malgrat que també s'ha de tenir present que com a historiador era categòric, expeditiu, imaginatiu i agosarat. Manifesta explícitament el seu agraïment per la seva obra.[8] Passa després a analitzar les obres del Sr. Ramon Pujol i Thomàs, el Dr. Josep Pla, Mn. Ventura Ribera i el Sr. Josep M. de Martín, autors tots ells que s'han ocupat, sigui des del punt de vista històric, sigui des del punt de vista artístic, de l'escut de Berga.

En el segon capítol de l'obra, Mn. Armengou ordena totes les notícies sobre l'heràldica berguedana i n'analitza els seus principals components, les mitges llunes i les barres, estudi que conclou amb les afirmacions que les primeres provenen de l'escut de la família dels Berga i les segones de l'escut reial de la Corona Catalano-aragonesa.

El llibre acaba amb el capítol de notes i és profusament il·lustrat.

Què podem dir d'aquesta obra? En primer lloc hem de fer evident que es tracta d'una filigrana històrica. L'autor va desgranant totes les notícies sobre el tema fins a arribar a unes conclusions concretes.

La documentació reunida en l'obra no solament es fonamenta en la consulta bibliogràfica sinó que també fa palesa una tasca callada d'arxiu.

El llibre està ple de notes de fi humor que segons diuen els que el coneixien, era una de les característiques del seu caràcter. Ens podem referir, per exemple, a la valoració que Mn. Armengou fa de la batalla de Can Maurí, definint-la com la única vera victòria que trobem en la història de Berga.[9]

En moltes d'aquestes notes d'ironia, traspua el seu sentiment nacionalista, fet que dóna al llibre un cert contingut ideològic del qual Mn. Armengou no es penedeix, ja que segons les seves mateixes paraules: *"Un home despolititzat és repugnant, i un historiador encara ho seria més."*[10]

ARXIU ARMENGOU

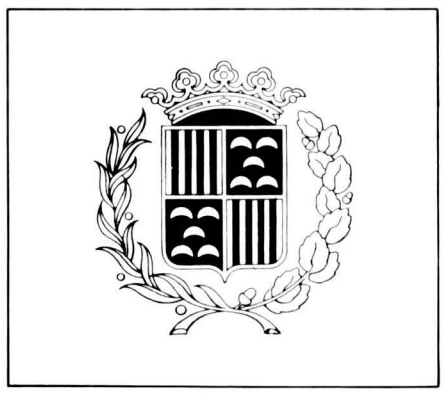
Amb "El Santuari de la Mare de Déu de Queralt", Mn. Armengou guanyà els Jocs Florals del Cinquantenari.

Valoració de l'obra històrica de Mn. Armengou

¿Què hem d'agrair a Mn. Armengou en la seva vertent d'escriptor d'obres històriques? Crec que els berguedans molt. I de fet ho fem, ja que per a molts el Mossèn serà el que els ha obert el camí per a conèixer més profundament aspectes importants del nostre passat com són La Patum o el Santuari de Queralt. Hem d'agrair-li també que presenti els fets històrics amb totes les seves grandeses i misèries, sense intentar amagar aquestes últimes, però també sense amagar el gran amor que professava a la seva terra. Aquesta honradesa vers si mateix i vers els seus lectors és un deix que l'honora i que hauria de ser propi de tots els historiadors. En aquest mateix sentit, expressió de la humilitat que el caracteritzava, s'ha de destacar la valoració que Mn. Armengou fa dels historiadors que l'han precedit. De tots ells en reconeix els mèrits i els dóna les gràcies pel seu treball per Berga.

No cal dir res més sinó prendre'l com exemple i també donar-li les gràcies per haver dedicat molts moments de la seva vida a investigar i aclarir aspectes del nostre passat que ens eren desconeguts.

ARXIU

"L'escut de la ciutat de Berga", una filigrana històrica.

NOTES:

1. ARMENGOU i FELIU, Josep; *La Patum de Berga*, Edicions del Museu Municipal, Berga, 1981 (reedició).
2. Op. cit. pàg. 8.
3. Op. cit. pàg. 81 i ss.
4. ARMENGOU i FELIU, Josep; *El Santuari de la Mare de Déu de Queralt*, Editorial Montblanc, Granollers, 1971.
5. Op. cit. pàg. 208.
6. ARMENGOU i FELIU, Josep; *L'escut de la ciutat de Berga*, Edicions del Museu Municipal de Berga. Berga, 1972.
7. VILARDAGA i CAÑELLAS, Jacint; *Història de Berga*, Barcelona, 1890.
8. ARMENGOU i FELIU, Josep; *L'escut de la ciutat de Berga*, pàg. 11.
9. *Op. cit. pàg. 20.*
10. *Op. cit. pàg. 11.*

M.ª Dolors Santandreu i Soler